

Bijlage 1

Veranderingen in de samenleving en in de kerk

Veranderende samenleving¹

Onze samenleving is aan het veranderen, deze verandering is al decennia bezig en zal doorgaan. De samenleving verandert doordat mensen veranderen of doordat er van buitenaf (bijvoorbeeld overheidswege) veranderingen zijn die een gevolg hebben voor mensen. Als kerk staan wij midden in de samenleving en de kerk wordt gevormd door mensen uit die samenleving. Veranderingen in de samenleving hebben niet alleen invloed op onze gemeenteleden maar ook op onze taak in de samenleving; het (kritisch) volgen van die ontwikkeling is belangrijk. Er zijn veranderingen die rustig en gestaag doorgaan, zoals de samenlevingsvorm en ontkerkelijking, er zijn ook veranderingen die snel verlopen en meer zijn ingegeven door financiële of politieke keuzes, zoals de verandering in de verzorgingsstaat.

Samenlevingsvorm: van groepsverbanden naar individueel

Onafhankelijkheid, persoonlijke vrijheid en consumeren zijn sleutelwoorden geworden. Mede onder invloed van de technologische en financiële mogelijkheden is het eenvoudiger om alleen je eigen weg te volgen. Vanuit huis kun je via TV en internet de hele wereld zien zonder er zelf op uit te trekken. Hier zitten positieve kanten aan. Je kunt je beter oriënteren in de wereld, meeleven met andere mensen dichtbij en ver weg, het is voor iedereen met TV of internet toegankelijk (goedkoop). Je hoeft geen contact te leggen met andere mensen en dat maakt het laagdrempelig. Daar zit ook een nadelige kant aan. Het kan overgaan van deelnemen aan de wereld in passief consumeren. De interactie met mensen kan afnemen en overgaan in vereenzaming. Gelijktijdig brokkelen de oude sociale groepsverbanden verder af. De grootte van het gezin neemt af en gezinnen worden minder hecht, o.a. door verhuizing (van kinderen) over grotere afstanden. Daarnaast neemt het aantal alleengaanden toe, zoals jongeren die geen partner vinden, gescheiden mensen en, bij toenemende vergrijzing, ouderen die hun partner verliezen. Dankzij telefoon, email, Facebook en Skype blijft contact mogelijk maar het is ander contact. Dat kan een probleem worden als er fysiek hulp nodig is. Het aantal mensen dat actief en langdurig verbondenheid aangaat met een kerkgenootschap of vereniging, neemt af. Langdurige inzet en loyaliteit verandert in consumeren zolang dat iets oplevert en een zappcultuur ontstaat. Kortstondige relaties hebben nadelen zowel voor onderlinge verbondenheid als voor de kans dat iemand actief mee gaat werken in een groep. Door minder intensief dagelijks contact met dezelfde medemens(en) is er kans op vereenzaming (psychische gevolgen), grotere kans dat gewenste hulp niet wordt gesignaleerd en ontbreekt de vanzelfsprekende mantelzorger als er geholpen moet worden. Samenvattend: de geïndividualiseerde samenleving kan leiden tot vereenzaming en niet-gesignaleerde hulpbehoefte (kan leiden tot een menselijk drama). Als christen moeten wij helpen, ook daar waar geen helper is. Verwacht wordt dat dit in de toekomst steeds meer zal voorkomen.

Geloof: van dogma naar persoonlijke geloofsbeleving en zingeving (spiritualiteit, meditatie)

De tijd dat het geloof van een gemeentelid werd bepaald door dogma's van bovenaf, ligt achter ons. Niet alleen omdat de leiding van de kerk geen dogma's meer voorschrijft (kerkelijke tucht heeft een andere inhoud gekregen) maar ook omdat een gemeentelid zich zelf oriënteert door studie en leren en dit de persoonlijke geloofsbeleving vormt. Als gemeente zijn we pluriformer geworden, dat geldt ook voor de gemeenteleden die een kerkenraad, classis of synode vormen. Hierdoor zal er minder

¹ Bronnen: artikelen uit Diakonia, diaconale dagen en kranten en TV

snel een unaniem vastgesteld dogma komen. Ook gemeenteleden met 'een eigen mening' zullen zich hierdoor thuis blijven voelen in hun gemeente en de gemeente niet verlaten.

In onze samenleving lijken veel beslissingen en ideeën voort te komen uit financieel economisch denken. Efficiency en zakelijkheid zijn sleutelwoorden. Het menselijk welzijn lijkt ondergeschikt. Zowel binnen als buiten de kerk komt een tegenreactie op gang. De behoefte aan menselijk welzijn, aan zingeving, die er altijd al was, krijgt meer aandacht en wordt explicieter benoemd. Bij zingeving spelen vragen een rol als wat is/was het doel van je leven, wat is de kwaliteit en passie van leven. Zingeving en het menselijk welzijn, ook dat van de medemens, is verankerd in het protestants christelijk geloof.

Binnen de protestantse kerk, die van oudsher redelijk sober en zakelijk (calvinistisch) was, komt meer aandacht voor symboliek, rituelen, spiritualiteit en meditatie. Benadrukt wordt dat het gaat om christelijke meditatie en christelijke spiritualiteit. Verschillende gemeenten bieden christelijke meditatie of een spirituele activiteit aan. De aanwezigen melden veelal dat dit leidt tot verdieping in geloofsbeleving met een positief effect op het welzijn.

Ook buiten de kerk wordt de behoefte aan zingeving expliciet gemeld en wellicht meer dan in het verleden. In een harder wordende wereld vragen ook zakelijke werkers zich af of het leven niet meer is dan geld verdienen en carrière maken. Mensen die aan het eind van hun leven terugkijken op hun leven krijgen, vaak zingevingsvragen. Zingeving speelt een rol bij (bijna) ieder mens. Ook bij mensen die niet kunnen terugvallen op een christelijke basis die antwoorden kan geven. Zij zullen op zoek moeten gaan naar een persoon of instantie die hen kan helpen met die zingevingsvraagstukken. De redenering 'Nederland ontkerkelijkt dus is er minder behoefte aan zingeving' gaat niet op. Als kerkelijke gemeenschap (met bemensing) kunnen wij een rol spelen bij het bespreken van zingevingsvraagstukken. Spiritualiteit en meditatie wordt buiten onze kerk aangeboden in vele vormen, naast klassieke oosterse vormen komen er allerlei nieuwe vormen waarin elementen uit de oosterse en ook christelijke traditie zijn verweven.

Afname kerkelijke verbondenheid

Er is een neiging om alleen dat te geloven dat technisch of wetenschappelijk is aangetoond en door prioritering van activiteiten (bijvoorbeeld sport op zondag) is er een afname van kerkelijke verbondenheid. Het 'iedere zondag naar de kerk' gaan is niet meer vanzelfsprekend. Zo'n 5 % van de Uithoorners is lid van de Protestantse Gemeente te Uithoorn, naar schatting zit 1% van de Uithoorners op zondag (of zaterdagavond) in een Uithoorns kerkgebouw (protestants, rooms-katholiek, evangelisch). Als kerkganger of kerklid hoor je bij een minderheid wat vragen kan opleveren waarom je eigenlijk naar de kerk gaat. Dat vraagt om extra motivatie om toch te gaan.

Vergrijzing binnen ons kerkelijk ledenbestand

Uit onze ledenadministratie, de opbouw van ons ledenbestand, de aanwas en afname van onze kerkelijke gemeente blijkt dat we als gemeente vergrijzen. Er zijn veel ouderen en relatief weinig jongeren en leden van de middenleeftijd.

Dit heeft een aantal effecten

- Krimpende gemeente waardoor wij ons moeten herbezinnen op de benodigde formatie en (omvang van onze) gebouwen. Door de afname van het aantal leden zal ook het aantal leden dat bijdraagt afnemen waardoor onze inkomsten afnemen. Dit kan harder gaan dan opgevangen kan worden met afstoten van gebouwen of teruggaan in formatie.
- Hoogbejaarde gemeenteleden nemen, vanwege hun leeftijd, minder snel zware functies in de kerkelijke organisatie op zich. Het aantal 'gemeenteleden in de kracht van hun leven' wordt procentueel steeds kleiner waardoor het werk bij een kleinere groep komt. Dit kan tot overbelasting van die groep leiden.

- Na vele jaren, meestal zeer actief, te hebben meegewerkt in de kerk veranderen hoogbejaarde gemeenteleden van helpers is mensen die hulp kunnen gebruiken. Doordat de leeftijdsopbouw scheef is zijn er minder helpers dan voorheen.

Kerk-zijn van 'kerkdienst op zondag' naar alledag

Het kerk-zijn is overgegaan van 'zondagmorgen eredienst' naar een gemeenschap met vele activiteiten die op zondag én op de andere weekdays plaatsvinden. In Uithoorn hebben we een lange traditie van activiteiten door de week, zoals de avonden van Vorming & Toerusting. Het kerkcafé en recenter de preek van de leek (weliswaar op zondag maar geen eredienst) zijn daar aan toegevoegd. Er is behoefte om elkaar ook op andere momenten te ontmoeten in kleinschaliger verband en rondom een bepaald thema. Kleinschaliger ontmoeting en interactie staan ook centraal bij de huiskringen waarvan er een aantal al draaien. De kerkelijke gemeente neemt in omvang af, maar er is een kern die bewust en intensief een christelijke gemeenschap vormt.

Verantwoordelijkheden van de kerk in de wereld

Veranderende overheid: afbrokkelen verzorgingsstaat

Als samenleving veranderen wij van een sociale zorgstaat waar hulp vanzelfsprekend was in een staat waarin de mens verantwoordelijk is om voor zichzelf te zorgen en indien dat niet mogelijk is zelf hulp of zorg af te dwingen bij de overheid. Sleutelwoorden voor de overheid zijn mondigheid en persoonlijke vrijheid. De terugtrekkende overheid gaat gepaard met bezuinigingen (t.o.v. het aantal hulpbehoevenden), mede om onze vergrijzende samenleving betaalbaar te houden (toename van uitkeringen, ziekte- en verpleegkosten en relatief minder werkenden). Men zal zelf 'zijn/haar recht' moeten halen, dit vereist assertiviteit en inzicht in regelgeving. Door bezuinigingen zal meer werk door mantelzorgers, verplichte vrijwilligers, moeten worden uitgevoerd en zullen niet-mondige of niet-deskundige mensen geholpen moeten worden om aanspraak te kunnen maken op hulp van overheidswege. Zorg voor mensen is niet meer vanzelfsprekend een overheidstaak. De nadruk ligt steeds meer op de eigen kracht van burgers en hun sociaal netwerk. Wat de burgerlijke overheid nog wél doet, komt uit een beperkt budget. Mensen met een zorgvraag dreigen straks in nood te komen. Financieel, maar ook door sociaal isolement, gebrek aan zorg of overbelasting van mantelzorgers. Ook hier wordt verwacht dat er meer inzet nodig zal zijn van vrijwilligers zoals wij, om de medemens te helpen, dat geldt niet alleen voor hulpvragers binnen onze eigen kerkelijke gemeente maar ook hulpvragers uit de burgerlijke gemeente.

Globalisering van de samenleving

We leven in een wereldwijde samenleving. Door moderne communicatiemiddelen weten wij wat er wereldwijd gaande is en is er wereldwijd direct contact mogelijk. Mensen en goederen reizen de hele wereld over. Ook economisch gezien: productiegoederen gaan de hele wereld over in één markt met wereldwijde concurrentie. Producten worden daar gehaald waar dit het goedkoopst is, dat kan een gevolg zijn van onverantwoorde productie en arbeid, corruptie of te lage arbeidskosten. Door deze producten te consumeren spelen wij een rol bij het in stand houden van ondervoeding, slechte sociale en medische voorzieningen, regimes die de vrijheid van het individu beperken en aantasting van de schepping. Dat betekent dat ook wij moeten reageren bij rechtsongelijkheid (bijvoorbeeld de positie van de vrouw), onderdrukking, gezondheidsproblematiek (Aids), onvoldoende scholing en als er hulp nodig is bij natuurrampen. Niet uit goedheid maar uit rechtvaardigheid. Ook hier geldt dat het doel van helpen moet zijn dat de hulpvrager recht wordt gedaan zodat deze een rechtvaardig leven kan opbouwen en niet afhankelijk is. Vanwege de globalisering zal onze taak om wereldwijd te helpen als een medemens wordt benadeeld alleen maar groter worden. Dit vereist een actieve opstelling.